

УДК 347.99

DOI: <http://dx.doi.org/10.18524/2411-2054.2019.34.169533>

А. О. Лесько, суддя
Верховний Суд
просп. Повітрофлотський, 28, Київ, 03063, Україна

ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Статтю присвячено новелам цивільного процесуального законодавства в частині врегулювання спору за участю судді. Розглядається законодавча регламентація процедури врегулювання спору за участю судді як альтернативний позовному провадженню спосіб урегулювання спору. На підставі аналізу законодавства щодо врегулювання спору за участю судді та практики його застосування, положень зарубіжного законодавства щодо процедури примирення за участю судді, позицій науковців, зроблено висновок про необхідність удосконалення процедури примирення за участю судді.

Ключові слова: врегулювання спору за участю судді; альтернативні способи вирішення спорів; примирення; медіація.

Постановка проблеми. Найпоширенішою формою захисту прав і свобод, вирішення спорів і конфліктів, встановлення істини і досягнення справедливості у всіх країнах є судовий захист. Водночас існує декілька альтернативних судовій процедурі загальноновизнаних способів вирішення спорів між учасниками правовідносин. Донедавна в Україні застосовувалися такі, як: переговори між сторонами, які проводились до подання позову до суду (претензійна діяльність), третейське судочинство, міжнародний комерційний арбітраж. Ці способи поширені головним чином в підприємницьких колах, звернення до них дозволяє пояснити позиції, довести інтереси один одному, віднайти оптимальний варіант вирішення спору, який зберігає довготривалі ділові відносини партнерів.

Між тим законодавство іноземних країн і міжнародного співтовариства передбачає також врегулювання спорів за допомогою посередництва, медіації – судової і незалежної. На жаль, в Україні досі не прийнято закон про медіацію. Хоча ЦПК України певним чином прилаштований до прийняття цього закону. Так, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 70 ЦПК України «серед осіб, які не можуть бути допитані як свідки, названо осіб, які за законом зобов'язані зберігати в таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з наданням послуг посередництва (медіації) під час проведення позасудового врегулювання спору» [1].

У нових редакціях ЦПК України, ГПК України та КАС України передбачено донедавна взагалі невідомий українським процесуальним законодавчим традиціям спосіб вирішення конфлікту – процедуру врегулювання спору за участю судді [1].

Враховуючи те, що головним завданням судів є розгляд і вирішення конфліктів, а також значну переважаність судів, формування і запровадження примирних процедур за участю судді слід вважати удосконаленням цивільних процесуальних процедур.

За півтора роки застосування цієї редакції ЦПК України судами постановлено низку ухвал, НШС України проведено декілька тренінгів на теми «Урегулювання спорів за участю судді», «Врегулювання спорів за участю судді (цивільне судочинство)», у закладах вищої освіти в межах курсу «Цивільний процес» або окремим спецкурсом читають лекції на тему «Врегулювання спору за участю судді». Півтори роки вивчення питання застосування процедури врегулювання спору за участю судді показали науковцям і практикам позитивні сторони і недоліки цієї процедури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що процедура врегулювання спору за участю судді нещодавно і вперше з'явилася у законодавстві, окремі її аспекти висвітлювалися фахівцями у ЗМІ та були предметом наукових дослі-

джен альтернативних способів вирішення спорів з різних юридичних спеціальностей, зокрема, Т. І. Шинкар, М. М. Гімон, М. К. Богуш, Т. С. Федорової, Я. П. Любченка, О. Ю. Одосій, Ю. О. Котвяковського, О. В. Горецького [2-9]. Однак багато питань врегулювання спору за участю судді в Україні залишилося поза увагою авторів, а комплексних досліджень цього інституту не здійснювалося.

Метою цієї статті є викладення результатів дослідження законодавчої регламентації врегулювання спору за участю судді та практики застосування відповідних норм, аналіз публікацій щодо запровадження процедури врегулювання спору за участю судді, *напрацювання* пропозицій та рекомендацій для кращого розуміння та сприйняття законодавчих новел, удосконалення правових норм щодо врегулювання спору за участю судді.

Виклад основного матеріалу. Врегулювання спору за участю судді регламентоване у главі 4 розділу III ЦПК України.

Запровадження примирних процедур за участю судді у цивільному судочинстві були позитивно оцінені науковцями, зокрема, І. О. Ізаровою, Т. А. Цувіною [10, с. 22; 11, с. 38-39; 12, с. 198]. Водночас в окремих публікаціях, зокрема Т. В. Бережної, О. Р. Зельдіної, О. Р. Кібенко, Д. Д. Луспеніка висловлюються побоювання щодо можливого зловживання учасниками цивільного процесу своїми процесуальними правами при зверненні до цього способу врегулювання цивільного спору для затягування судового процесу [13, с. 20; 14, с. 4-5; 15; 16].

Відповідно до ст. 201 ЦПК України підставою проведення процедури врегулювання спору за участю судді є згода сторін, висловлена до початку розгляду справи по суті і лише за умови, що у справу не вступила третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору. Таку згоду учасники справи мають висловити під час підготовчого засідання і відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 197 ЦПК України саме на суд покладено повноваження з'ясувати, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді, у разі згоди учасників справи, відповідно до п. 14 ч. 2 згаданої статті суд встановлює строки та порядок врегулювання спору за участю судді за наявності згоди сторін на його проведення.

У разі досягнення сторонами згоди щодо проведення процедури врегулювання спору за участю судді, суд щодо цього постановляє ухвалу, якою одночасно зупиняє провадження у справі (ч. 1 202, п. 5 ч. 1 ст. 251 ЦПК України).

Норми ст. 201 ЦПК України чітко не встановлюють, правом чи обов'язком суду є пропозиція щодо застосування процедури врегулювання спору за участю судді.

О. Р. Кібенко, аналізуючи законодавчу регламентацію врегулювання спору за участю судді за ГПК України, вважає, що «запропонувати сторонам процедуру врегулювання спору за участю судді, є **не правом, а обов'язком суду**» і зазначає, що «Процедура впливає із принципу змагальності сторін, закріпленого у ст. 13 ГПК, згідно якого суд, зберігаючи об'єктивність і неупередженість, сприяє врегулюванню спору шляхом досягнення угоди між сторонами» [15].

Слід погодитись із цією позицією і додати на її підтримку, що відповідно до п. 1-4 ч. 5 ст. 12 ЦПК України суд, не порушуючи принципу змагальності сторін, зберігаючи об'єктивність і неупередженість: керує ходом судового процесу; сприяє врегулюванню спору шляхом досягнення угоди між сторонами; роз'яснює у випадку необхідності учасникам судового процесу їхні процесуальні права та обов'язки, наслідки вчинення або невчинення процесуальних дій; сприяє учасникам судового процесу в реалізації ними прав, передбачених цим Кодексом.

Якщо сторони не досягли миру щодо свого спору під час проведення процедури врегулювання спору за участю судді, вони втрачають право на повторне проведення врегулювання спору за участю судді (ч. 2 ст. 202 ЦПК України), а про припинення врегулювання спору за участю судді постановляється ухвала, яка оскарженню не підлягає (ч. 2 ст. 204 ЦПК України).

На погляд Д. Д. Луспеника, введення зазначеної процедури є позитивним, «адже вона розширює процесуальні можливості сторін щодо більш швидкого та ефективного врегулювання спору». Водночас він зазначає, що «варто уважно ставитися до випадків зловживання сторонами правом скористатися зазначеною процедурою, коли одна зі сторін прагне врегулювати спір мирним шляхом, а інша дає згоду на проведення процедури лише з метою затягування розгляду справи. У таких випадках, безперечно, врегулювання спору за участю судді має бути припинене відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 204 ЦПК» [16]. До цього слід додати, що у разі, коли суд вбачає у діях учасника (учасників) ознаки зловживання їхніми процесуальними правами, то має звернутися до п. 5 ч. 5 ст. 12 ЦПК України, яким встановлено, що суд запобігає зловживанню учасниками судового процесу їхніми правами та вживає заходів для виконання ними їхніх обов'язків.

Відповідно до ч. 1 ст. 203 ЦПК України «Проведення врегулювання спору за участю судді здійснюється у формі спільних та (або) закритих нарад. Сторони мають право брати участь у таких нарадах у режимі відеоконференції в порядку, визначеному цим Кодексом. Спільні наради проводяться за участю всіх сторін, їх представників та судді. Закриті наради проводяться за ініціативою судді з кожною із сторін окремо.» Таким чином, на відміну від більшості розглядів справ в державних судах, які здійснюються публічно, врегулювання спору за участю судді слід вважати конфіденційним способом вирішення спорів.

Ця норма викликає підозри у юристів різних спеціальностей і піддається ними критиці. Так, О. Р. Зельдіна назвала запровадження у процесуальні кодекси норм щодо врегулювання спору за участю судді ще до початку набрання ними чинності «узаконолення «договорняків»» саме з огляду на те, що закриті наради проводяться за ініціативою судді з кожною зі сторін окремо. Автор зазначає, що «законодавець узаконив так звані «договорняки», коли суддя зовсім законно має можливість проводити конфіденційні закриті наради зі сторонами, на яких забороняється використовувати аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото- і кінозйомку, відео- і звукозапис. Можливо в країнах ЄС – це буденна практика для судців, а для наших суддів – це спокуса запропонувати сторонам не зовсім законні способи вирішення судового спору» [14].

З такою оцінкою врегулювання спору за участю судді погодитись не можна, хоча формулювання ч. 1 ст. 203 ЦПК України слід визнати недосконалим. Зокрема тому, що на відміну від спорів, які за ЦПК України називаються «малозначними», законодавець не обмежив застосування процедури врегулювання спору за участю судді ні предметом позову, ні майновим цензом.

Статтею 203 ЦПК України встановлено порядок проведення врегулювання спору за участю судді, відповідно до якого на суддю покладається багато повноважень і надано низку ініціатив на відміну від правил позовного провадження.

Так, суддя: 1) спрямовує проведення врегулювання спору за участю судді для досягнення сторонами врегулювання спору (ч. 2); 2) суддя може оголосити перерву в межах строку проведення врегулювання, враховуючи конкретні обставини проведення наради (ч. 2); 3) роз'яснює сторонам на початку проведення першої спільної наради мету, порядок проведення врегулювання спору за участю судді, права та обов'язки сторін (ч. 3); 4) під час проведення спільних нарад з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснює сторонам предмет доказування по категорії спору, який розглядається, пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та здійснює інші дії, спрямовані на мирне врегулювання сторонами спору; може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору (ч. 4); 5) під час закритих нарад має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, пропонувати стороні та (або) її представнику можливі шляхи мирного врегулювання спору (ч. 5).

Водночас ч. 6 ст. 203 ЦПК України встановлені й певні обмеження щодо повноважень суду – «під час проведення врегулювання спору суддя не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, надавати оцінку доказів у справі».

Аналіз наведених положень свідчить про те, що від судді вимагається не тільки знання законодавства і судової практики в аналогічних спорах, а й володіти неабиякими комунікативними навичками для проведення таких нарад.

Наведені норми піддавались критиці науковцями. Так, О. Зельдіна зазначає, що «незрозумілою є позиція законодавця, з одного боку, заборонити судді надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, а з іншого суддя вправі запропонувати їм можливий шлях мирного врегулювання спору. Без сумніву, шлях мирного врегулювання спору, який повинен запропонувати суддя, передбачає юридичні поради та рекомендації. Безперечно, медіація є перспективним способом вирішення спорів, який позитивно себе зарекомендував у європейській практиці. Проте українському законодавцю потрібно ще ретельно попрацювати, аби вона стала дієвим способом вирішення спорів, а не ще однією лазівкою «додаткового заробітку» для недобросовісних служителів Феміди» [14].

Частиною 7 ст. 203 ЦПК України встановлені обмеження і для сторін, і для суду – «інформація, отримана будь-якою зі сторін, а також суддею під час проведення врегулювання спору, є конфіденційною. Під час проведення врегулювання спору за участю судді протокол наради не ведеться та не здійснюється фіксування технічними засобами.». Крім цього, «під час врегулювання спору за участю судді забороняється використовувати портативні аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото- і кінозйомку, відео-, звукозапис» (ч. 9 ст. 203 ЦПК України). У разі, якщо до участі в нарадах залучається перекладач, він попереджається про конфіденційний характер інформації, отриманої під час проведення врегулювання спору за участю судді (ч. 8 ст. 203 ЦПК України).

Ці норми також викликають запитання і у учасників справи, і у адвокатів, і у суддів.

Так, поза увагою законодавця залишилось питання участі адвоката при проведенні процедури врегулювання спору за участю судді. У даному разі норми ЦПК України певним чином не враховують положення ст. 131-2 Конституції України, відповідно до яких представництво особи в суді здійснюється адвокатом. На нашу думку, було би логічним проведення процедури врегулювання спору за участю судді за особистої участі сторін спору. Такий порядок збільшує достовірність волевиявлення сторін спору, зменшує суперечливість і неузгодженість їх взаємодій. Разом з тим, врегулювання спору з участю сторони в присутності її адвоката або взагалі тільки з участю адвокатів сторін давав би можливість усунути ту емоційну складову, яка почасти перешкоджає сторонам дійти згоди, особливо якщо процедурі врегулювання спору передувала затяжний конфлікт між сторонами.

На нашу думку, процедура врегулювання спору за участю судді є судовим розглядом справи. Адже відповідно до ст. 203 ЦПК України суддя під час нарад має з'ясовувати підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснювати сторонам предмет доказування по категорії спору, який розглядається, роз'яснювати сторонам їх права та обов'язки, право звертати увагу сторін на судову практику в аналогічних спорах тощо. Тобто суддя має здійснювати ті ж дії, які він здійснює й у позовному провадженні.

Підставами припинення врегулювання спору за участю судді відповідно до ч. 1 ст. 204 ЦПК України є: 1) подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді; 2) закінчення строку врегулювання спору за участю судді; 3) затягування врегулювання спору будь-якою із сторін (припинення за ініціативою судді); 4) укладення сторонами мирової угоди та звернення до суду із заявою про її затвердження або звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду, або в разі відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем. Частиною 3 ст. 204 ЦПК України встановлені вимоги щодо строків постановлення відповідних ухвал про припинення.

Згідно з ч. 4 ст. 204 ЦПК України «у разі припинення врегулювання спору за участю судді з підстав, передбачених пунктами 1-3 ч. 1 ст. 204 ЦПК України, справа пере-

дається на розгляд іншому судді, визначеному в порядку, встановленому статтею 33 цього Кодексу».

Т. Бережна, аналізуючи законодавче регулювання вирішення справи за участю судді, також звертає увагу на можливі зловживання при реалізації норми, якою врегульовано, що у разі, якщо сторони не домовляться, суддя передає справу на розгляд іншого судді. Автор зазначає, «Чим не варіант замінити суддю, спершу ініціювавши процедуру медіації, а потім від неї відмовившись? Всі зазначені дії знаходяться у правовому полі, проте чи дійсно є вони недобросовісними, зловживанням процесуальними правами та діями, за які до автора таких маневрів можна застосувати штраф?» [13, с. 20]

Позитивно слід оцінити те, що законодавець обмежив процедуру врегулювання спору за участю судді розумним строком, тобто категорією, яку слід вважати оціночною, і встановив межі цього розумного строку – не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення, а також встановив, що цей строк продовженню не підлягає (ч. 205 ЦПК України).

Суперечливість і прогалинність законодавчого врегулювання процедури спору за участю судді зумовила те, що серед науковців і практиків точаться суперечки щодо її правової природи. Чи це є судовою медіацією, чи способом примирення у судовому порядку.

Так, О. Ю. Одосій називає процедуру врегулювання спору за участю судді інститутом примирення сторін [7, с. 33-34], Т. С. Федорова, відносить врегулювання спору за участю судді до самостійного виду примірювальних процедур і вважає їх новим елементом інституту господарської юстиції, який спрямований на пошук консенсусу та спільне врегулювання спору його сторонами [5, с. 17], О. Р. Кібенко вважає цю процедуру судовою медіацією в господарському процесі [15], О. В. Горецький обстоє позицію, що «поняття «інститут врегулювання спору за участю судді» є відносно самостійною системою правових норм, відокремлених у межах цивільного процесуального права, які регулюють специфічну групу суспільних відносин. Дана сукупність правових норм має властивості міжгалузевого інституту з огляду на спільність правової природи примирення сторін, тотожність завдань, що стоять перед судом, засоби їх досягнення, порядок здійснення і однорідність змісту правових норм» [9, с. 5]. Д. С. Коноваленко і О. Є. Блажівська називають процедуру врегулювання спору за участю судді, закріплену в законодавстві України, квазі-медіацією [17; 18]. Важко не погодитись з останньою позицією.

До запровадження в Україні процедури врегулювання спору за участю судді у світі накопичений значний досвід застосування примирення як судової процедури, кожна країна має свою законодавчу модель процедури примирення.

Так, Титул VI bis «Посередництво» включений до ЦПК Франції Декретом № 96-652 від 22 липня 1996 р. встановлює, що «Суддя, якому переданий на розгляд спір, може, отримавши згоду сторін, призначити третю особу для заслуховування і з'ясування взаємних претензій сторін з тим, щоб дати їм можливість вирішити спори, що виникли між ними. У процесі розгляду справи це повноваження належить також судді, який вирішує питання в порядку термінової змагальної процедури» (ст. 131-1). У згаданому Титулі детально вписано повноваження кожного з учасників процедури примирення – судді, посередника, сторін. По суті, ці норми врегульовують судову медіацію.

§ 278 ЦПУ Німеччини має назву «Вирішення спору; примирна процедура; мирова угода» і встановлює, що «У будь-якому положенні справи суд повинен прагнути до вирішення спору або окремих спірних питань». Також у цьому параграфі встановлено, що при застосуванні примирних процедур повинна бути встановлена особиста явка сторін, а усному розгляду передують з метою вирішення спору примирення процедура, за винятком випадків, коли спроба примирення вже робилася в позасудовому органі примирення або примирна процедура явно не має перспективи. Суд в ході примирної процедури обговорює зі сторонами матеріальні і формальні обставини справи, вільно оцінюючи всі обставини, і, наскільки це необхідно, задає питання.

У 2012 р., з прийняттям Закону ФРН «Про підтримку медіації та інших процедур позасудового врегулювання конфліктів» [19], ЦПУ Німеччини було доповнено § 278a «Посередництво, позасудове врегулювання конфліктів», яким суду надано право запропонувати сторонам посередництво або іншу процедуру позасудового врегулювання. У разі згоди сторін, суд зобов'язаний призупинити провадження у справі.

У Німеччині ще до прийняття Закону про медіацію склалася практика проведення судової медіації суддями. Якщо сторони погоджувалися, то суддя, в провадженні якого перебувала справа, передавав його своєму колезі – судді-медіатору, який попередньо пройшов курс навчання медіації. Суддя-медіатор особисто зв'язувався зі сторонами і домовлявся про час проведення примирної процедури, яка проводилася в будівлі суду в неформальній обстановці за загальним столом за кавою [20].

Медіація українському суспільству стала відома з середини 90-х років минулого століття від спроб вирішити конфлікти, що відбувалися в Донецькій області у вугільній галузі між шахтарями та Урядом.

Як зазначає Т. Кисельова «Серйозну спробу ініціювати медіацію в судовій системі України було здійснено завдяки двом проектам, проведеним Європейською Комісією та Радою Європи. ... У рамках проекту готували суддів чотирьох судів в містах Біла Церква, Вінниця, Донецьк та Івано-Франківськ, які займалися медіацією справ упродовж 2010-2011. ... Результатом цих зусиль стали 50 справ медіації в адміністративних, сімейних, трудових та земельних спорах з досягненням угоди в 72 % справ. Окрім суддів, у рамках проекту підготовку з медіації також отримали юристи, адвокати, державні службовці. Проектом було навчено групу тренерів з медіації, створено навчальний відеоролик та проведено низку публічних заходів з метою підвищення рівня поінформованості населення...» [21].

Звичайно, що врегулювання спору за участю судді викликає більше зауважень і менше довіри у суспільства, ніж врегулювання спору за допомогою судової медіації або нейтральної медіації.

Очевидно, що позасудова медіація є альтернативою судовому розгляду спорів, зокрема й із застосуванням процедури врегулювання спору за участю судді. Її слід вважати одним із найефективніших позасудових способів вирішення спорів і конфліктів, що виникають у сфері підприємницької діяльності, сімейних та трудових правовідносинах.

Разом з тим, на нашу думку, запровадження позасудової медіації не означає скасування норм ЦПК України, які передбачають врегулювання спору за участю судді, оскільки позасудова медіація може стати самостійним способом врегулювання конфліктів і спорів без звернення до суду.

До того ж, наша позиція полягає в тому, що будь-який врегульований нормативно інститут, який призведе до зменшення кількості справ, які надходять до суду, має право на існування, виходячи із наступних міркувань:

- 1) сторони усувають конфлікт, що зберігає між ними більш доброзичливі стосунки;
- 2) таке врегулювання не потребує процедури примусового виконання рішення, оскільки сторони налаштовані виконати добровільно досягнуті домовленості;
- 3) таке врегулювання не призводить до витрачання більш значного часу, ніж процедура розгляду спору в судах, та ймовірно, до меншого витрачання коштів сторін.
- 4) зменшення надходження до судів кількості справ, по яких не втрачена можливість мирного регулювання, зменшить навантаження на суди в цілому та дасть судам час і можливості більш ретельно займатися справами, які потребують напрацювання складних правових позицій або є більшими за обсягами досліджуваних матеріалів.

Усього у Верховній Раді України VIII скликання було зареєстровано 4 законопроекти про медіацію (2 основних і 2 альтернативних). До кожного з них були серйозні зауваження у фахівців комітетів Верховної Ради України, Головного науково-експертного управління Верховної Ради України, науковців і практиків закладів вищої освіти,

наукових установ тощо. Три із законопроектів були відхилені без розгляду на засіданні органу законодавчої влади, один – відхилений після розгляду [22].

Очевидно також, що давно назріла потреба у прийнятті повноцінного закону про медіацію.

Як відзначено у Рекомендаціях Rec (2002)10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах медіація може здійснюватися як у судовому, так і в позасудовому порядку, при цьому значною є роль судів у впровадженні медіації, водночас медіація хоча й може сприяти зменшенню числа конфліктів й навантаження на суди, не є заміною ефективному, справедливому та легкодоступному судоустрою [23].

Тим більше, що імплементація медіації у законодавства європейських країн рекомендована міжнародними нормативно-правовими актами. Так, директива від 21 травня 2008 року № 2008/52/ЄС «Про деякі аспекти медіації в цивільних і комерційних справах» визначає, що принцип доступу до правосуддя – це фундаментальний принцип права ЄС, і з метою забезпечення кращого доступу до правосуддя Європейська Рада на зустрічі в м. Тампере, що проходила 15 і 16 жовтня 1999 р., закликала держави-члени створити альтернативні позасудові процедури [24].

Висновки. Підсумовуючи, слід зробити такі висновки.

1. Процедура врегулювання спору за участю судді слугує тим самим завданням цивільного судочинства, як і позовне, наказне, окреме провадження – справедливому, неупередженому та своєчасному розгляду і вирішенню цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

2. Врегулювання спору за участю судді є альтернативною позовному провадженню судовою процедурою. За правовою природою процедуру врегулювання спору за участю судді слід вважати самостійним видом провадження цивільного судочинства, що існує поряд із позовним, окремим та наказним провадженням, якому притаманна визначена Кодексом процесуальна форма.

3. Запровадження процедури врегулювання спору за участю судді розвантажує суди, які на сьогодні перенавантажені, сприяє більш швидкому вирішенню спорів, а також слугує процесуальній економії, а подекуди – й здешевленню витрат на правову допомогу.

4. Разом з тим, існує нагальна потреба у скорішому прийнятті Закону України «Про медіацію», оскільки врегулювання спору за участю судді, передбачене ЦПК України, є судовим порядком вирішення спору, а медіація є альтернативним (позасудовим) методом вирішення спорів. Судовий і позасудовий порядок вирішення спорів не суперечать один одному, можуть бути взаємодоповнюючими або *паралельно існуючими* процедурами.

5. Удосконалення потребують норми глави 4 розділу III ЦПК України, зокрема щодо більш чіткого визначення повноважень суду, сторін цивільного процесу *та адвокатів, зокрема, щодо запровадження до останніх вимоги щодо конфіденційності, яка передбачена для інших учасників врегулювання.*

Список літератури

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII № 2147-VIII від 03.10.2017. *ВВР*. 2017. № 48. ст. 436.
2. Шинкар Т. І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід. 12.00.07. К., 2017. 220 с.
3. Гімон М. М. Реалізація права на справедливий суд в адміністративному судочинстві в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Запоріжжя, 2018. 233 с.
4. Богуш М. К. Захист прав та інтересів суб'єктів корпоративних правовідносин: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право; К., 2018. 240 с.

5. Федорова Т. С. Господарська юстиція в системі інститутів сучасної держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень». Одеса, 2018. 22 с.
6. Любченко Я. П. Альтернативні способи вирішення правових спорів: теоретико-правовий аспект: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень». Харків, 2018. 249 с.
7. Одосій О. Ю. Забезпечувальні заходи в цивільному процесі України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». К., 2018. 235 с.
8. Котвяковський Ю. О. Оскарження рішень третейських судів у порядку цивільного судочинства: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». К., 2018. 242 с.
9. Горещкий О. В. Процедури примирення в цивільному судочинстві: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». К., 2019. 20 с.
10. Ізарова І. О. Реформи цивільного процесуального законодавства в незалежній Україні: 1991-2017. *Україна на шляху до Європи: реформа цивільного процесуального законодавства*: зб. наук. праць Міжнародної науково-практичної конференції. Київ 7 липня 2017 р. К.: ВД Дакор, 2017. С.18-35.
11. Ізарова І. Реформа цивільного процесу в Україні: новели позовного провадження. *Право України*. 2017. № 8. С.33-44.
12. Цувіна Т. А. Впровадження інституту присудової медіації як перспективний напрямок реформування цивільного процесуального законодавства України. *Україна на шляху до Європи: реформа цивільного процесуального законодавства*: зб. наук. праць Міжнародної науково-практичної конференції. Київ 7 липня 2017 р. К.: ВД Дакор, 2017. С. 195-200.
13. Бережна Т. Процесуальне хуліганство та адвокатська творчість: де межа? *Юридична Газета*. 14 серпня 2018 р. № 32-33 (634-635). С. 20.
14. Зельдіна О. Новели судової реформи: позитивні та негативні наслідки. *Юридичний вісник України*. 27 жовтня – 9 листопада 2017 р. № 43-44(1164-1165). С. 4-5.
15. Кібенко О. Судова медіація в господарському процесі – бути чи не бути? 18.02.2018. *Цензор.Нет*. URL: https://censor.net.ua/blogs/3051121/sudova_medatsiya_v_gospodarskomu_protsebuti_chi_ne_buti.
16. Луспенник Д. Новелізація цивільного процесу позитивно вплинула на судову практику. 25.09.2018. *Судебно-юридическа газета*. <https://sud.ua/ru/news/publication/125882-novelizatsiya-tsvilnogo-protsebuti-vpivnula-na-sudovu-praktiku-f6c2df>.
17. Коноваленко Д. Судова медіація – challenge для України. *Юридична Газета*. 24.10.2017. № 43-44 (593-594). URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodniy-arbitrazh-ta-adr/sudova-mediatsiya--challenge-dlya-ukrayini.html>.
18. Блаживская О. Урегулирование спора с участием судьи и медиация: что общего в этих институтах. *prostopravo.com.ua*. 14.03.2019. URL: https://prostopravo.com.ua/klub_yuristov/yuridicheskiy_gynok/stati/uregulirovanie_spora_s_uchastiem_sudi_i_mediatsiya_chno_obshego_v_etih_institutah.
19. Gesetz zur Förderung der Mediation und anderer Verfahren der außergerichtlichen Konfliktbeilegung vom 21.07.2012. Der Bundesgerichtshof. URL: <https://www.bundesgerichtshof.de/DE/Bibliothek/GesMat/WP17/M/Mediationsgesetz.html>.
20. Mediation: Außergerichtliche Streitbeilegung. 31 August 2016. *Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz*. URL: https://www.bmjv.de/DE/Themen/GerichtsverfahrenUndStreitschlichtung/Au%C3%9FgergerichtlicheStreitbeilegung/Au%C3%9FgergerichtlicheStreitbeilegung_node.html.
21. Кисельова Т. Програмний документ «Інтеграція медіації в судову систему України. Альтернативні способи вирішення спорів у контексті судової реформи в Україні». К., квітень 2017 р. С. 5-36.
22. Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України від 28.02.2019. *ВРВ*. URL: <https://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/7034.html>.
23. Рекомендація Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах усвідомлюючи важливу роль судів у впровадженні медіації. *BCV*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2002_10_2002_09_18_1.pdf.
24. Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради о некоторых аспектах посредничества (медиации) в гражданских и коммерческих делах Страсбург, 21 мая 2008 г. *ВРВ*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95.

Стаття надійшла 25.05.2019 р.

А. А. Лесько, судья
Верховный Суд
просп. Воздухофлотский, 28, Киев, 03063, Украина

УРЕГУЛИРОВАНИЕ СПОРА ПРИ УЧАСТИИ СУДЬИ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Резюме

Статья посвящена новеллам гражданского процессуального законодательства относительно урегулирования спора с участием судьи. Рассматривается законодательная регламентация процедуры урегулирования спора с участием судьи в качестве альтернативного исковому производству способу урегулирования спора. Рассмотрены отличительные черты процедуры урегулирования спора с участием судьи, проведён сравнительный анализ данной процедуры и процедуры медиации. Сделан вывод о том, что введение внесудебной медиации не означает отмены норм ГПК Украины, предусматривающих урегулирование спора с участием судьи, поскольку внесудебная медиация может стать самостоятельным способом урегулирования конфликтов и споров без обращения в суд.

На основании анализа законодательства по урегулированию спора с участием судьи и практики его применения, положений зарубежного законодательства о процедуре примирения с участием судьи, позиций ученых, сделан вывод о необходимости совершенствования процедуры примирения с участием судьи, а также о скорейшем принятии закона о медиации.

Ключевые слова: урегулирование спора с участием судьи; альтернативные способы разрешения споров; примирение; медиация.

A. O. Lesko, Judge
Supreme Court
Prospekt Povitroflotskyi, 28, Kyiv, 03063, Ukraine

DISPUTE SETTLEMENT WITH PARTICIPATION OF JUDGE: PROBLEMS AND PERSPECTIVES

Summary

The article is devoted to novels of civil procedural legislation concerning dispute settlement with the participation of a judge. It is considered the legislative regulation of dispute settlement procedure with the participation of a judge as an alternative way to action proceedings to resolve a dispute. The distinctive features of dispute settlement procedure with the participation of a judge are considered, a comparative analysis of this procedure and mediation procedure is conducted. It is concluded that introduction of extrajudicial mediation does not mean abolition of the norms of the Civil Procedural Code of Ukraine, which provides for the settlement of a dispute with the participation of a judge, since extrajudicial mediation may become an independent way to resolve conflicts and disputes without judicial recourse.

Based on the analysis of the legislation on dispute settlement with the participation of a judge and practice of its application, the provisions of foreign legislation on conciliation procedure with the participation of a judge, the positions of scientists, it is made a conclusion about a necessity to improve conciliation procedure with the participation of a judge, as well as about prompt adoption of the law on mediation.

Key words: dispute settlement with the participation of a judge; alternative ways to resolve disputes; conciliation; mediation.